

Студентське самоврядування як складова автономії ЗВО: роль і функції адміністрації в розподілі повноважень

Заєць Світлана Володимирівна¹, Бережна Таміла Іванівна²

Опубліковано	Секція	УДК
31.08.2023	Освіта/Педагогіка	378.1:65.018

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8323455>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розглянута значущість розвитку студентського самоврядування для забезпечення якості та справедливості в освіті. Наголошено, що ЗВО мають формувати фахівців, які володіють не лише професійними компетенціями, а й громадян, які оптимально включені в процеси функціонування сучасного суспільства. Окреслено потребу в широкому впровадженні практик автономії ЗВО та студентського самоврядування, які готують лідерів вітчизняної еліти з широким колом компетенцій, умінь і навичок. Визначено, що продовжується пошук нових підходів до аналізу проблем сучасної організації студентського самоврядування.

Наведено результати онлайн-опитування серед лідерів ЗВО, які демонструють ступінь включеності студентської молоді до системи студентського самоврядування, мотиви та результат їх участі в управлінні ЗВО. Доведено, що моделі студентського самоврядування ЗВО мають свої особливості, в силу різних традицій закладів, їхньої автономності. Обґрунтована необхідність розширення сфери взаємодії студентського самоврядування з інститутом управління ЗВО та моніторингу цього процесу.

Ключові слова: заклад вищої освіти, управління закладом освіти, університетська автономія, академічна свобода, студентська організація, самоврядування

Student self-government as an integral part of university autonomy: the role and functions of the administration in the distribution of powers

Annotation. The article considers the significance of the development of student self-government to ensure the quality and fairness of education. It is noted that universities should train specialists who possess not only professional competences, but also citizens who are optimally included in the processes of functioning of modern society. The need for widespread implementation of the practices of university autonomy and student self-government, which prepare leaders and the domestic elite with a wide range of competencies, skills and abilities, is indicated. It is determined that the directed study continues, the search for new approaches to the analysis of the problems of the modern organization of student self-government. It has been proven that the models of student self-government have their own characteristics, due to the different traditions of higher education institutions, their

¹ кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6133-1087>

² кандидат педагогічних наук, старший дослідник, вчений секретар, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4626-6133>

autonomy, and many universities have problems that inhibit the development of student self-government. Each university has its own unique system of student self-government, based on the specifics of the students and the target audience. Therefore, it is very important to analyze the practices of the student self-government systems of the country's universities.

The results of an online survey among the leaders of student self-government bodies of universities, which demonstrate the degree of inclusion of student youth in the system of student self-government, the motives and results of their participation in university management, are given. It is demonstrated that the current state of development of student self-government is characterized by the participation of students in the management of the university, but this degree of involvement depends on the management culture of the administration. The interviewed leaders of student organizations are not confident that the activities of the student self-government bodies have a significant impact on the management of the higher education institution.

At the same time, proposals (opinions, positions) of student self-government bodies, student organizations are taken into account by almost all university administrations, this was confirmed by 90.9% of respondents.

In the results of the research, it was noted that the motivations of attraction and the format of the functioning of student self-government affect the effectiveness of the training of innovative specialists. That is why student self-government should become mass, and all applicants for higher education should participate in it. The need to expand the sphere of interaction of student self-government with the university administration and monitoring of this process is substantiated.

Keywords: institution of higher education, management of educational institution, university autonomy, academic freedom, student organization, self-government.

Вступ

Заклади вищої освіти (ЗВО) відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві як рушійні сили новацій, наукових відкриттів, накопичення знань, розвитку навичок, збереження культури та національного прогресу.

Від стану інституційного розвитку та автономії цих «рушійних сил» залежить виховання майбутніх поколінь мислителів, лідерів управлінської, політичної та ділової еліти країни.

Автономія здобувачів вищої освіти має вирішальне значення для забезпечення якості та справедливості в освіті, особливо у сприянні навчанню протягом усього життя для всіх, як зазначено в четвертій цілі Цілей сталого розвитку (SDG)[1].

Студентське самоврядування відіграє визначальну роль в демократизації та автономії освітніх закладів.

Формат управління закладами вищої освіти має передбачати адекватне представлення інтересів здобувачів вищої освіти за допомогою їх уповноважених представників чи асоціацій.

З 2014 року в Україні впроваджено обов'язкове функціонування у ЗВО студентського самоврядування як інституту, що забезпечує участь здобувачів вищої освіти в управлінні закладом освіти, представництво і захист їх прав та інтересів, сприяє соціальному становленню та громадянській активності, набуттю управлінського досвіду та розумінню відповідальності.

За роки імплементації засад організації студентського самоврядування, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [2], як результат – у багатьох ЗВО функціонують студентські організації, сформовані демократичним шляхом (вибори є загальними і таємними, підрахунок голосів максимально відкритий), наявне партнерське ставлення адміністрації до студентського самоврядування, створено

сприятливий режим для студентських рад, адміністрація враховує думку студентів з різних питань. Студенти беруть участь в організації освітнього процесу, проте, не у всіх ЗВО вирішують спільно з адміністрацією стратегічні та фінансові питання. Вітчизняне законодавство і автономія ЗВО надає студентам дійсно величезні права, разом з тим, розподіл повноважень між адміністрацією і студентами ще не сформований у багатьох ЗВО. Ця ситуація блокує здобувачам вищої освіти реальну участь в управлінні ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає нам можливість визначити основні складові означеної проблематики. Зокрема, в багатьох роботах вітчизняних науковців: описуються правові, організаційні аспекти діяльності студентського самоврядування (Гаргун С. [3], Добридень А. [4], Ступак О., Козорог А. [5], Демченко Ю. [6]); оцінюється стан впровадження університетської автономії в частині організації студентського самоврядування (Дараган Т., Власюк О. [7], Давидюк М. [8]), розглядається історія розвитку та засади організації студентського самоврядування у закладах вищої освіти (Трибулькевич К. [9], Зленко А., Ісайкіна О. [10]), узагальнюється міжнародний досвід становлення і розвитку інституту студентського самоуправління (Підгаєцька А. [11], Коралевский Я. [12], Хриков Є., Кравченко О., Васиньова Н. [13], Бірюкова М. [14]), аналізуються форми оптимальної співпраці органів самоврядування з науково-педагогічними працівниками (Мицик Г., Пришляк М. [15]) та ін.

На думку Трибулькевич К., дослідження досвіду студентського самоврядування європейських країн свідчить про такі характерні риси студентського самоврядування: партнерські взаємини студентських лідерів із керівництвом ЗВО; широка представленість студентів у керівних органах ЗВО; значний вплив органів студентського самоврядування на вирішення питань життєдіяльності ЗВО; багатопланова діяльність студентського самоврядування у різних сферах діяльності з урахуванням потреб, нахилів та уподобань студентів; значна матеріальна підтримка органів студентського самоврядування з боку адміністрації ЗВО; наявність матеріальної бази для функціонування органів студентського самоврядування; відсутність студентських профспілок; прямі таємні вибори до органів студентського самоврядування; співіснування у провідних університетах десятків чи сотні різних студентських організацій, які використовують різноманітні способи залучення студентів до прийняття рішень з важливих для студентів питань [9].

У працях багатьох науковців наголошується на тому, що співробітництво студентів із адміністрацією ЗВО повинно відбуватись на засадах партнерства, взаємодопомоги та розуміння.

Проте, який рівень реалізації цього партнерства, яку палітру та глибину питань спроможні вирішувати органи студентського самоврядування в ЗВО, науковцями не досліджувався.

Аналіз наукових розробок згаданих вище вчених виявив: зосередженість їхньої уваги на вивченні питань, присвячених становленню і розвитку студентського самоврядування; превалювання робіт описового характеру; відсутність наукових робіт, які розкривають реальні можливості студентського самоврядування в управлінні ЗВО, узагальнюють формати співпраці студентського самоврядування з адміністрацією ЗВО.

Метою статті є аналіз співпраці органів студентського самоврядування, студентських організацій з адміністрацією ЗВО, а також напрацювання важелів та інструментів ефективного реагування на освітні та суспільні проблеми під час впровадження аспектів автономії закладів вищої освіти, пов'язаної зі становленням студентського самоврядування. Окремими складовими представленої роботи є опрацювання підсумків онлайн-опитування лідерів студентських організацій ЗВО.

Завданням статті є визначення стану готовності здобувачів вищої освіти брати участь в управлінні ЗВО, дослідження питань співпраці органів студентського

самоврядування з адміністрацією ЗВО, створення підходів до впровадження системи моніторингу функціонування студентського самоврядування.

Результати

Розуміння сучасних параметрів розвитку університетів необхідне для забезпечення автономії на практиці.

Рада Європи в Рекомендації Комітету міністрів CM/Rec (2007)6 зазначала: «державні органи ... несуть відповідальність за сприяння автономії вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, а також академічну свободу для окремих членів академічної спільноти» [16].

Світовий банк акцентує увагу на тому, що системи вищої освіти стають складнішими через зростання кількості державних і приватних закладів, тому завдання управління та моніторингу сектору стає більш спеціалізованим і вимогливим. Як наслідок, стара модель тотального контролю з боку центрального міністерства освіти (МОН) виявляється нежиттєздатною в довгостроковій перспективі й у всьому світі замінюється іншими моделями [17].

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2012)7 розглядає академічну свободу та інституційну автономію як цінності та особливості національних систем освіти. Вона визначає, що автономія повинна бути «динамічною концепцією, що розвивається у світлі належної практики, інституційна автономія не повинна зазіхати на академічну свободу співробітників і студентів» [18].

В доповіді Спеціальному доповідачу ООН з питань заохочення та захисту права на свободу думок і їх вираження зазначено, що автономія та самоврядування повинні у ЗВО включати механізми забезпечення підзвітності, етичні кодекси поведінки та гарантії того, що самі установи захищатимуть та заохочуватимуть права людини членів своєї спільноти (у широкому розумінні цього слова). Науково-освітні установи повинні зберігати автономію у виконанні своїх адміністративних, фінансових, педагогічних та дисциплінарних функцій, але вони повинні також приймати і проводити політику, що забезпечує захист прав членів їх спільноти на вільне вираження думок, протистояти офіційному чи соціальному тиску та обіцяти забезпечувати дотримання прав людини в інституційному плані. Їхня політика повинна бути транспарентною, вони мають бути активними та доступними захисниками цілей своєї науково-освітньої діяльності (і діяльності споріднених їм установ), і вони повинні нести відповідальність за прийняття та використання фінансових коштів [19].

Таким чином, перед університетами постають питання, викладені в проєкті Принципів реалізації права на академічну свободу, запропоновані робочою групою з академічної свободи (WGAF) Європейського консорціуму політичних досліджень (ЕСРР): «Чи беруть участь здобувачі вищої освіти чи їхні представники у розробці правил і процедур, як цього вимагає принцип спільного управління, і чи є процеси розробки інклюзивними та демократично легітимними?», «Чи дозволено здобувачам вищої освіти створювати та здійснювати діяльність профспілок та асоціацій без будь-якої дискримінації, політичного чи зовнішнього втручання?» [20].

Здобувачі вищої освіти є ключовими стейкхолдерами розвитку освіти, їх представницькі та незалежні студентські рухи є важливою демократичною цінністю.

Створення дієвої системи студентського самоврядування для гармонійного розвитку здобувачів вищої освіти залежить від кожного ЗВО. Неможливо якісно організувати розбудову громадянського суспільства незалежної України, залучити студентську молодь до участі в заходах, спрямованих на підвищення рівня їх інтеграції на ринку праці, без вивчення проблем та напрямів, пов'язаних із розвитком студентського самоврядування.

У кожного ЗВО формується своя унікальна система студентського самоврядування, виходячи зі специфіки галузі знань та цільової аудиторії. Тому дуже важливим є аналіз практик систем студентського самоврядування мережі ЗВО. У кожному ЗВО проходить самоперевірка якості освітніх програм, аналіз ефективності роботи підрозділів, але студентське самоврядування системно не включено в цю перевірку. Необхідність самообстеження кожного ЗВО на виявлення проблем і корекції роботи студентського самоврядування очевидна, так як у всіх ЗВО є проблеми, що гальмують розвиток студентського самоврядування.

З метою виявлення тенденцій розвитку, ідентифікації проблем, що існують в організації студентського самоврядування у вітчизняних ЗВО, Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» у квітні-червні 2023 року було проведено серед лідерів студентських організацій ЗВО онлайн-опитування на тему: «Студентське самоврядування та студентські організації у закладах вищої освіти», що виконувалось в межах НДР «Впровадження університетської автономії в контексті децентралізації управління ЗВО, демократизації освітнього процесу».

В анкетуванні на анонімній, безкоштовній та безоплатній основі взяли участь 204 респонденти – представників студентських організацій ЗВО, проте, придатними для цілей аналізу (відповідно до типу ЗВО) виявилось 110 відповідей лідерів студентських організацій ЗВО з 90 закладів вищої освіти України, з них: державних – 73, комунальних – 7, приватних – 10. Найбільш активними респондентами – були лідери органів студентського самоврядування ЗВО (63,6% від загальної кількості опитаних), менш активними – лідери студентських наукових товариств (11,8% від загальної кількості опитаних). Отримано 16,4% відповідей (від загальної кількості опитаних) від лідерів профспілкових організацій.

На запитання «Які цілі спонукають здобувачів вищої освіти долучатись до студентського самоврядування Вашого ЗВО?» респонденти віддали перевагу таким напрямкам: бажання брати активну участь у громадському житті (85,5% опитаних), можливість управління ЗВО та вдосконаленням освітнього процесу (69,1%), можливість зробити щось корисне для ЗВО (47,3%), бажання допомагати іншим студентам (47,3%) (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «Які цілі спонукають здобувачів вищої освіти долучатись до студентського самоврядування Вашого ЗВО?», % від кількості опитаних
Джерело: власна розробка авторів.

Лише 5,5% опитаних вважали, що студентське самоврядування потрібне для вирішення своїх побутових та соціальних проблем, а 7,3% вважали перевагою - можливість отримувати премії, надбавки.

Мотиви залучення та формат функціонування студентського самоврядування впливають на ефективність підготовки фахівців інноваційного типу. Саме тому студентське самоврядування має стати масовим, в ньому повинні брати участь всі здобувачі вищої освіти ЗВО.

На це, в першу чергу, впливають чинники надання адміністрацією ЗВО належної підтримки органам студентського самоврядування.

У рамках опитування, перед лідерами студентських організацій ставилось запитання щодо мотивів, які, на їх думку, спонукають адміністрацію ЗВО підтримувати створення, розвиток та співпрацю з органами студентського самоврядування.

Майже всі опитані вважали, що адміністрації ЗВО студентське самоврядування необхідне для підвищення якості освітнього процесу, дві третини опитаних – що воно потрібне для формування та підтримки корпоративної культури ЗВО та організації позааудиторної роботи зі здобувачами вищої освіти. Одна третина опитаних вважала, що адміністрація ЗВО використовує студентське самоврядування для організації профорієнтаційної роботи та підтримки дисципліни здобувачів вищої освіти. Майже 11% опитаних вважали, що адміністрації ЗВО студентське самоврядування необхідне для звітування перед контролюючими органами (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «Навіщо, на Вашу думку, адміністрації ЗВО потрібне студентське самоврядування?», % від кількості опитаних

Джерело: власна розробка авторів.

Серед інших причин необхідності студентського самоврядування для адміністрації ЗВО лідерами студентських організацій були названі: для просування думки студентів, задля покращення комунікації між адміністрацією та здобувачами, максимально ефективного вирішення усіх проблем, покращення студентського життя, навчального процесу, умов навчання. Проте, були і такі думки: якби можна було без студентського самоврядування, то адміністрація його б «придушила».

В цілому лише 2,7% опитаних зазначили, що керівництву ЗВО зовсім не потрібне студентське самоврядування.

У межах онлайн-опитування лідерам студентських організацій ЗВО було поставлене провокативне запитання щодо впливу адміністрації ЗВО на діяльність органів студентського самоврядування (ОСС). Законом України «Про вищу освіту» (п. 8 ст. 40) [2] визначено, що адміністрація ЗВО не має права втручатися в діяльність ОСС.

Серед опитаних лідерів студентських організацій ЗВО 24% зазначили, що координація діяльності ОСС адміністрацією їх ЗВО здійснюється. Майже одна третина вказала на те, що координація діяльності ОСС адміністрацією є частковою (рис.3).

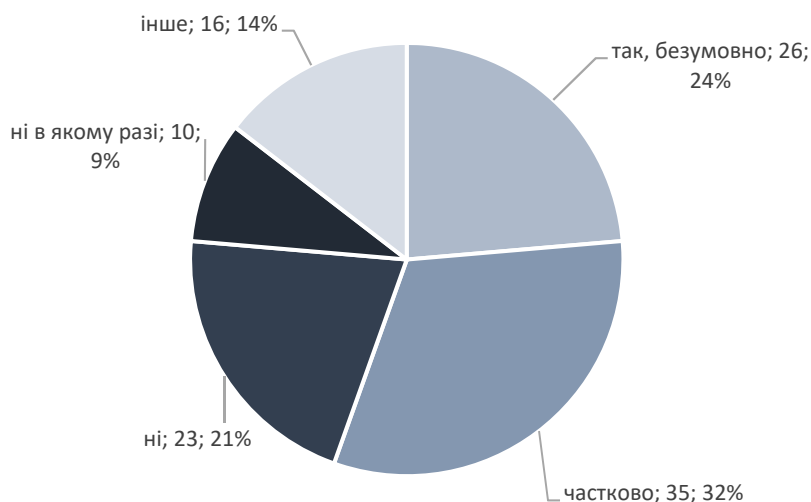

Рис. 3. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «Чи координується діяльність органів студентського самоврядування адміністрацією ЗВО?», % від кількості опитаних

Джерело: власна розробка авторів.

Відповідь «ні» та в «ні в якому разі» надали 31% опитаних лідерів студентських організацій. Серед інших відповідей переважали такі думки: «частково, на деяких факультетах студентські організації підконтрольні адміністрації; студентські організації мають самостійність та представляють/захищають інтереси студентів перед адміністрацією університету; студентські організації перебувають в тісній комунікації з адміністрацією зі всіх необхідних питань; узгоджуємо дії; у нас формат співпраці та консультацій, а не керування чи координування: адміністрація завжди допомагає та надає вектор для розвитку органів самоврядування та профспілки студентів, окрім того адміністрація не втручається у внутрішні справи студентського активу та немає негативного впливу на органи самоврядування; адміністрація університету не впливає на роботу органів студентського самоврядування. В свою чергу ми співпрацюємо для вирішення спільних питань та проблем, адміністрація завжди йде на зустріч і допомагає у випадку проблем або труднощів; ми можемо спитати пораду, але нас не контролюють, так як ми є незалежні; ми звітуємо перед університетом за нашу діяльність та співпрацюємо, але рішення стосовно нашої діяльності приймаємо самостійно у межах чинного законодавства; комунікація відбувається на засадах соціального партнерства; адміністрація університету не має права втручатись в діяльність органів студентської ради, але ми взаємодіємо та співпрацюємо з адміністрацією університету».

На виконання ст. 36 Закону України «Про вищу освіту» [2] в роботі вчених рад ЗВО беруть участь керівники виборних органів первинних профспілкових організацій студентів та аспірантів, керівники органів студентського самоврядування ЗВО, квота виборних представників з числа студентів (курсантів) становить не менш як 10

відсотків. Відповідно ст. 39 Закону України «Про вищу освіту» [2] виборні представники з числа студентів (курсантів) входять до складу загальних зборів (конференції) трудового колективу ЗВО, органів громадського самоврядування навчально-наукових інститутів (факультетів). Пункт 5 ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» [2] зобов'язує органи студентського самоврядування делегувати своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів ЗВО.

На рис. 4 наведена демонстрація відсоткових показників залученості представників ОСС до робочих, консультативно-дорадчих рад та комісій ЗВО.

Рис. 4. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «У яких робочих, консультативно-дорадчих радах та комісіях Вашого ЗВО є представники органів студентського самоврядування?», % від кількості опитаних

Джерело: власна розробка авторів.

Отримані дані дають право стверджувати, що у 94,5% опитаних ЗВО представники ОСС введені до складу вчених рад ЗВО, у 81,8% – до складу стипендіальних комісій, у 78,2% – до складу вчених рад факультетів/інститутів, у 69,1% – до складу зборів трудових колективів, 60,9% – до складу приймальних комісій, у 50% – до складу ректоратів.

У значній кількості ЗВО представники ОСС включені й до роботи в комісії з поселення в гуртожитки (63,6%), комісії з етики та академічної доброчесності (60,0%), комісії з вирішення конфліктних ситуацій (53,6%).

Менш активною практикою є залучення представників студентського самоврядування до складу комісій з профілактики правопорушень (33,6%), житлово-побутових комісій (30,9%), комісій з оцінки корупційних ризиків (27,3%), комісій з нагородження та заохочення працівників (13,6%).

Розширену представленість у робочих, консультативно-дорадчих радах та комісіях (участь щонайменше у чотирьох з п'яти органів: Вчена рада ЗВО, ректорат, збори трудового колективу, вчені ради факультетів/інститутів, приймальна комісія) демонструють 51,8% з опитаних ЗВО.

Серед інших відповідей, щодо залученості представників ОСС до робочих, консультативно-дорадчих рад та комісій ЗВО, окремі лідери студентських організацій

ЗВО виокремлювали ще додатково Раду якості освіти, та надавали такі коментарі: «в кожній комісії університету наявні представники самоврядування; існує проблема – іноді адміністрація включає в якийсь орган студентів та забуває покликати на засідання».

Аналіз стану залученості представників ОСС у діяльності робочих, консультативно-дорадчих рад та комісій ЗВО призводить до висновку, що сучасний стан розвитку студентського самоврядування характеризується участю студентів в керуванні ЗВО, проте, цей ступінь залученості залежить від управлінської культури адміністрації ЗВО.

Відповідно до ст. 34, 40, 41 Закону України «Про вищу освіту» [2] за погодженням з органом студентського самоврядування ЗВО приймаються рішення про: відрахування студентів (курсантів) з ЗВО та їх поновлення на навчання (за додатковим погодженням з первинними профспілковими організаціями для студентів, які є членами профспілки та погодженням з науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених для осіб, які здобувають ступінь доктора філософії); переведення осіб, які навчаються в ЗВО за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб; переведення осіб, які навчаються в ЗВО за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням; призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника ЗВО; поселення осіб, які навчаються в ЗВО, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку; затвердження правил внутрішнього розпорядку в ЗВО в частині, що стосується осіб, які навчаються; діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються в ЗВО.

Дані опитування свідчать, що в переважній більшості ЗВО дотримуються положень Закону України «Про вищу освіту», проте, в меншій мірі спостерігаються погодження з ОСС питань з переведення осіб, які навчаються в ЗВО за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб та з питань призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, проректора (рис. 5).

Лідери студентських організацій зазначили і про інші питання, які приймаються адміністрацією ЗВО за погодженням з ОСС: академічна мобільність в межах країни та закордон; проведення різноманітних заходів для студентів; Статут ЗВО, плани поточного та календарного ремонтів, заохочення студентів. Ще надали такі коментарі: «в частині наказів про відрахування – частіше за все спочатку ректор вводить наказ в дію, а вже потім студентське самоврядування його погоджує».

Лідери студентських організацій ЗВО досить високо оцінюють ОСС: у проведенні різних видів заходів (організаційних, просвітницьких, наукових, спортивних, оздоровчих та ін.); їх участь у заходах щодо захисту прав та інтересів здобувачів вищої освіти, які навчаються у ЗВО; в удосконаленні освітнього процесу, участь у заходах щодо забезпечення якості вищої освіти.

Дещо нижчими є оцінки респондентів щодо вдалого вирішення ОСС таких питань як: організація дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування; волонтерська діяльність, допомога ЗСУ; призначення стипендій; науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти; профорієнтаційна робота.

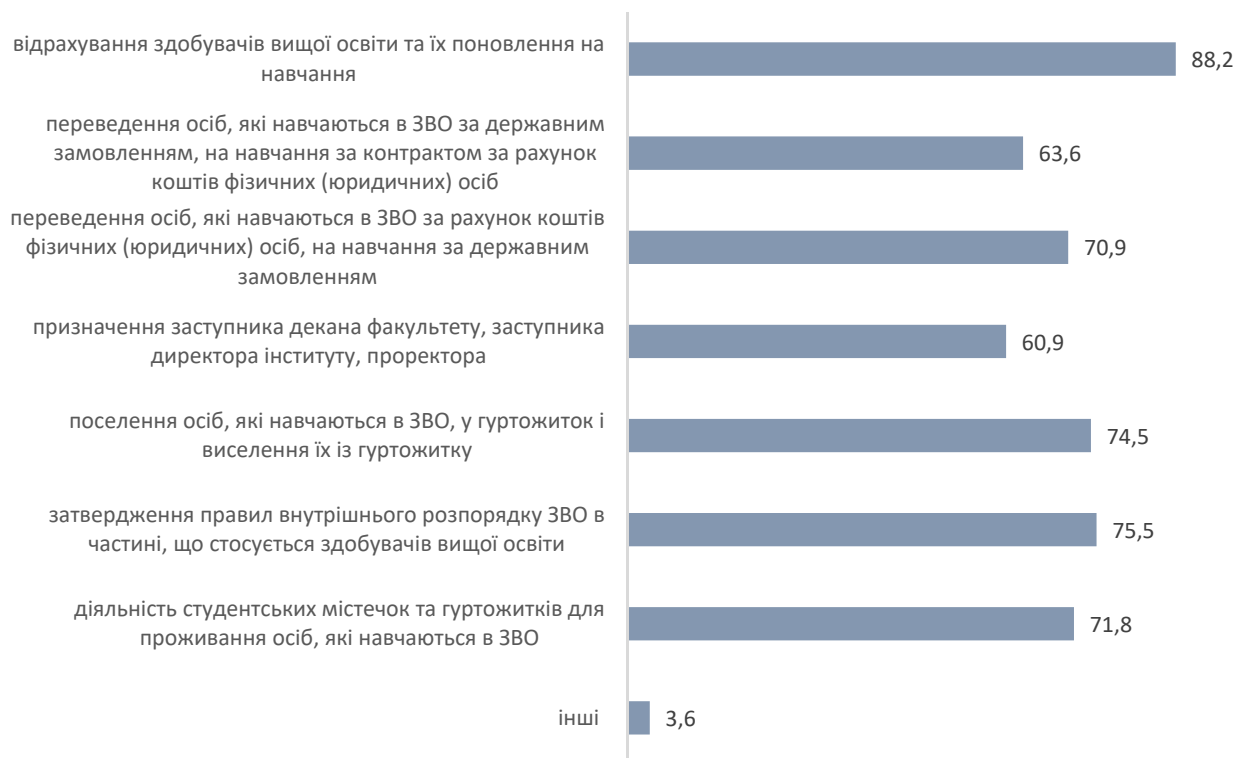

Рис. 5. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «Чи погоджуються органами студентського самоврядування такі питання при прийнятті рішень адміністрацією ЗВО», % від кількості опитаних
Джерело: власна розробка авторів.

Низькою є оцінка опитаних лідерів студентських організацій ЗВО щодо вдалого вирішення ОСС такого питання як управління закладом вищої освіти (рис. 6).

Рис. 6. Розподіл відповідей лідерів студентських організацій ЗВО на запитання: «Які питання найбільш вдало вирішуються органами студентського самоврядування Вашого ЗВО?», % від кількості опитаних
Джерело: власна розробка авторів.

У опитаних лідерів студентських організацій немає впевненості у тому, що діяльність ОСС має значний вплив на управління закладом вищої освіти.

Разом з тим 100 зі 110 (90,9%) опитаних лідерів студентських організацій зазначили, що відсутні приклади, пропозиції (думки, позиції) ОСС, студентських організацій, які не були враховані адміністрацією ЗВО і надали коментарі: «адміністрація ЗВО жодного разу не відхилила пропозиції (думки, позиції), завжди йде назустріч та бере активну участь у вирішенні нагальних проблем, ректорат активно підтримує комунікацію, передає інформацію та відкритий для обговорень різних пропозицій; не має прецедентів, коли б адміністрація нас не чула і не брала до роботи конструктивні пропозиції».

Серед прикладів, які не були враховані адміністрацією ЗВО, окремі лідери студентських організацій назвали: «виділення сталого фінансування; збільшення годин роботи інституту, зокрема, майстерень; необхідність проведення капітальних ремонтів у гуртожитках; реєстрація юрособи для студентської ради; фінансова незалежність органів студентського самоврядування (перешкоджання у внесенні в кошторис саме того, що хочуть студенти десятками відмовок, відмазок та бюрократичних перепон); створення скверу місця відпочинку для студентів, спортивного майданчику на свіжому повітрі, розробка механізму, щоб накази на яких треба погодження студентського самоврядування (наприклад про відрахування) спочатку погоджувало студентське самоврядування, а вже потім вводив в дію ректор, а не навпаки, як зараз; більша участь органів студентського самоврядування в управлінні ЗВО (вчена рада, зазвичай, голосує питання "за" без обговорення, а до реально робочих органів, за якими є обговорення питань, майже не залучають, і на вчену раду іноді забувають запросити/повідомити про її проведення; не має фінансування на проведення наукових заходів; частіше наші пропозиції впираються в якісь нормативні документи або законодавство, а не рішення адміністрації ЗВО конкретно по наших пропозиціях; фінансова допомога – не маємо підтримки крутих ініціатив для студентів, навіть всеукраїнського масштабу (наприклад, проект благодійних зустрічей з зірковими гостями); пропозиції щодо усунення недоліків у гуртожитках та побуті; запропоновані зміни ОП за спеціальностями "Педіатрія", "Медицина"; покращення умов у вбиральнях декількох корпусів; надання додаткових занять у симуляційному центрі для студентів 4-6 курсів».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів, порушених нами проблем, воно відкрило перспективи для подальшого вивчення ефективної організації та модернізації студентського самоврядування. Студентське самоврядування – це школа суспільного життя і щоб зберегти свободу та демократію серед здобувачів вищої освіти його слід удосконалювати.

Висновки

Узагальнивши результати онлайн-опитування лідерів студентських організацій ЗВО, було виявлено, що студентські організації вітчизняних ЗВО, незважаючи на воєнний стан, є активними осередками ініціативної, самостійної, відповідальної громадської діяльності здобувачів вищої освіти, що спрямована на вирішення важливих питань життєдіяльності студентської молоді, на розвиток її соціальної активності і підтримку соціальних ініціатив, оптимальною формою самореалізації та самоствердження особистості.

Діяльність студентських організацій ЗВО характеризується: досить широкими показниками залучення студентів, високими показниками активності у багатьох напрямках діяльності, простежується позитивна тенденція участі студентського

самоврядування в волонтерській діяльності, науково-дослідницькій роботі, проєктній діяльності, удосконаленні якості освіти.

Разом з тим в окремих ЗВО результати діяльності органів студентського самоврядування не досягають необхідного рівня ефективності. Це відбувається почасти від того, що у здобувачів вищої освіти відсутнє чітке розуміння їхнього місця в структурі управління ЗВО та/або адміністрація ЗВО не вважає органи студентського самоврядування повноважними партнерами при здійсненні управління ЗВО. Тому впровадження дієвої системи моніторингу функціонування студентського самоврядування є предметом перспективних наукових розвідок.

Сьогодні студенти хочуть впливати на освітній процес, щоб вийти на ринок як висококваліфіковані фахівці, а не поповнювати ряди безробітних або працювати не за спеціальністю. Питання соціальної політики також мають бути під контролем студентів, щоб бюджетні та позабюджетні видатки ЗВО розподілялися прозоро та з дотриманням спільних інтересів, а не окремих груп чи окремих осіб.

Якщо студенти реально будуть включені в процес прийняття рішень, то вони не перетворяться на чиновників, які просто працюють в адміністрації ОСС, як це часто буває зараз, а будуть відстоювати нагальні інтереси студентів. Крім того, якщо в процес управління ЗВО буде включено все студентське середовище, тоді лідери ОСС відчують відповідальність і студентські ради перестануть бути формальними.

Студентські ради у вітчизняних ЗВО можуть бути дієвим механізмом моніторингу діяльності ЗВО в цілому. Було б доцільно, якби студентська рада була реально включена в процеси прийняття всіх рішень, пов'язаних з фінансовим забезпеченням. Це б позначилося на якості освіти, рівні підготовки студентів і фахівців, зменшило б корупцію в університетах, студентське самоврядування стало б хорошою протизагою для очищення університетського середовища від шкідливих речей.

Основними напрямками подальшого дослідження функціонування студентських організацій можуть бути: вивчення ефективності різних моделей студентського самоврядування, обґрунтування організаційної структури студентського самоврядування у спільній діяльності з адміністрацією ЗВО у динаміці освітнього процесу, дослідження діяльності студентських організацій в коледжах, виявлення взаємозв'язку активності студентського самоврядування в ЗВО і якості вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development (UNGA Resolution A/RES/70/1, 25 September 2015) URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> [in English]
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Гаргун С. Колізії в правовому регулюванні статусу органів студентського самоврядування закладів вищої освіти. *Підприємство, господарство і право : науково-практичний юридичний журнал*. 2019. № 4. С. 15-19.
4. Добридень А. Стратегічні напрямки діяльності органів студентського самоврядування у вищій школі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1846/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%90.%D0%92..pdf>

5. Ступак О., Козорог А. Роль студентського самоврядування в управлінні вищим навчальним закладом. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 3. С. 267-373. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4472/1/Stupak.pdf>
6. Демченко Ю. Особливості організації студентського самоврядування у ВНЗ. *Педагогічні формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 42. С. 544-550. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/42/75.pdf>
7. Дараган Т., Власюк О. Студентське самоврядування як спосіб формування лідерського стилю поведінки та засад управлінської діяльності. *Освітня аналітика України : науково-практичний журнал*. 2021. Вип. 2. С. 44-55.
8. Давидюк М. Роль студентського самоврядування у формуванні національної еліти України: політикокультурний контекст: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. К. 2015. 246 с.
9. Трибулькевич К. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010 рр.): монографія. Одеса : КУПРІЄНКО СВ. 2016. 454 с.
10. Зленко А., Ісайкіна О. Студентське самоврядування як середовище формування соціокультурної активності молоді: історичний дискурс. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, 2021 (11), 285-315. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-11-285-315>
11. Підгаєцька А. В. Розвиток студентського самоврядування в університетах Канади (друга половина ХХ – поч. ХХІ ст.): монографія. Умань : Візаві. 2021. 183 с.
12. Коралевский Я. Студентське самоуправління: Європейський досвід. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2016. № 50-51. С. 19-25
13. Хриков Є., Кравченко О., Васиньова Н. Світовий досвід взаємодії органів студентського самоврядування закладів вищої освіти з територіальними громадами. *Держава та регіони*. 2021. № 1. С. 94-99. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2021/17.pdf
14. Бірюкова М. Особливості функціонування сучасного студентського самоврядування в Україні та країнах Європи. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2017. №29 (1251). С. 36-41. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/8e15a271-b21a-4932-9a14-2606035393da/content>
15. Мицик Г., Пришляк М. Використання потенціалу студентського самоврядування у формуванні та розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів спеціальної освіти *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2022, Том 91, №5. С. 145- 157
16. Council of Europe, "Committee of Ministers Recommendation CM/Rec (2007)6", 2007. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d5dae
17. John Fielden, "Global Trends in University Governance", World Bank, Education Working Paper Series No. 9, March 2008. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/588801468140667685/pdf/442440NWP0BOX311webversion01PUBLIC1.pdf>
18. Council of Europe, "Committee of Ministers Recommendation CM/Rec (2012)7", 2012. URL: <https://www.refworld.org/docid/50697ed62.html>
19. Kaye, D. (2020). Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression. A/75/261. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/197/86/PDF/N2019786.pdf?OpenElement>
20. Principles for Implementing the Right of Academic Freedom, March 2023 WORKING DRAFT. URL: <https://www.scholarsatrisk.org/wp->

content/uploads/2023/03/Principles-for-Implementing-the-Right-of-Academic-Freedom-ENGLISH.pdf